THE UNIVERSITY OF MANITOBA
LIBRARY

PRESENTED BY
THE JÓN BJARNASON ACADEMY
1940

UM VATNSVEITINGAR.

EFTIR

JÓN BJARNASON.

FYRIRLESTR

FLUTTR Á KIRKJUÞINGI VID ÍSLENDINGAFLJÓT
28. Júní 1890.

THE UNIVERSITY OF MANITOBA
LIBRARY

Sérprentan úr Lögbergi.

Winnipeg.
PRENTSMIDJA LÖGBERGS.
1890.

ACCESSION NUMBER
53537

va
þa
un
fa
un
að
slí
og
þi
ma
sk
lít
m
A
að
af
lið
lít
ná
þ
sy
u
u
el
m
a
u
iz
u

Þessi fyrirlestr á að verða um vatnsveitingar. Yðr finnst það, ef til vill, nokkuð undarlegt umtalsefni, undarlegt, að *eg* skuli fara að tala um annað eins efni, undarlegt, að nokkur skuli dirfast að bjóða mönnum fyrirlestr út af slíku efni við annað eins tækifæri og þetta — fyrirlestr á kirkjuþingi um vatnsveitingar. Það kemr margt undarlegt fyrir hér í Ameríku. Og það er sumt meira en lítið undarlegt farið að koma fyrir meðal vor Íslendinga hérna megin Atlanzhafs. Eg ætla ekki að fara að benda yðr sérstaklega á neitt af þessu ýmsa undarlega, sem á liðinni tíð hefir komið fram í þjóðlífi Íslendinga síðan þeir hófu landnám í þessari heimsálfu. Sumt af því, sem mér virðist undarlegt, sýnist yðr, ef til vill, alls ekkert undarlegt, og sumt, sem yðr þykir undarlegt, sýnist mér að líkindum ekki hót undarlegt, heldr þvert á móti í alla staði eðlilegt. En þegar eg nú í dag fer að tala hér um vatnsveitingar, þá get eg búizt við því, að flestum þyki það undarlegt uppátæki, slíkt eigi þó sannarlega alls ekki við á þessum stað, og eg hefði vissulega átt að bjóða mönnum upp á eitthvað annað, sem meiri líkur voru fyrir að eg væri betr vaxinn og sem betr samsvaraði tilgangi annarrar eins samkomu og þessarar.

Eg verð að biðja yðr að gjöra svo vel, að hafa ofr-litla þolinmæði og bíða með alla dóma yfir því, sem eg hefi valið mér til umtals, þangað til eg er búinn að segja það, sem eg ætla hér að segja.

Hefir hverjum einstökum yðar ekki stundum komið í hug að spyrja sjálfan sig að því, til hvers hann sérstaklega hafi haft köllun í lífinu? Gáfnafar allra manna er ekki alveg eins. Hver einstakr er frá skaparans hendi útbúinn með sérstökum hæfilegleikum. Hver einstakr maðr hefir frá upphafi þegið sitt sérstaka pund, eða sín sérstöku pund. Öllum er ætlað að verða nýtir menn og góðir menn, verða mannfélagi því, sem þeir til heyra, til meiri eða minni uppbyggingar. En allir hafa ekki hæfilegleika til þess að verða gagnlegir menn einmitt á sama hátt, heldr er aug-

sýnilega hverjum ætlað sitt sérstaka pláz til að starfa á og verða þar til verulegs gagns. En aftr er það víst, að ekki nærri því allir menn lenda nú í lífinu einmitt á því plázi, sem þeir helzt voru skapaðir fyrir. Og þegar svo er, þá notast hinir meðfæddu hæfilegleikar þeirra ekki líkt því eins vel og þeir hefði getað notazt, hefði þeir lent inn á sitt rétta pláz. Þennan sannleik viðrkenna menn, þegar þeir segja, eins og vér heyrum svo oft, að sá eða sá hafi komizt á skakka hyllu í lífinu. Hann hafði virkilega köllun til einhvers sérstaks æfistarfs, en leiddist viljugr eða nauðugr burtu frá því eiginlega hlutverki, er hann samkvæmt hæfilegleikum sínum eða gáfnafari var kallaðr til. Hin sérstöku hlutverk, sem einstaklingarnir eru kallaðir til, geta verið óendanlega margvísleg; þau geta verið í verklega eða líkamlega átt, og þau geta verið í hugsunarlega eða andlega átt; þau geta snúið eingöngu að þessari sýnilegu jarðnesku tilveru, og þau geta líka snúið að hinni ósýnilegu, andlegu og eilífu tilveru. Margir lifa víst svo til elli-ára, að þeir komast aldrei að neinni niðrstöðu með tilliti til þess, til hvers þeir hafi eiginlega haft köllun í lífinu. Og af þeim, sem virkilega komast að fastri niðrstöðu um það, til hvers þeir sérstaklega hafi haft köllun, eru margir, sem enda svo æfi sína, að þeir aldrei komast inn á það starfssvið, sem þeir þó sjálfir vel vissu að þeir voru kallaðir til. — Ekki veit eg, enda er það ekki mitt að ákveða það, til hvers hver einstakr yðar hefir helzt haft köllun í lífinu. En eg þykist vita, til hvers eg sérstaklega hafi haft köllun. Eg að minnsta kosti tel mér trú um, að eg viti þetta — viti, til hvers eg helzt hafi verið skapaðr. Eg álít, að eg hafi skapaðr verið til þess að verða ofr-lítill vatnsveitingamaðr. Mér finnst, að eg hafi sérstaklega haft náttúru til þess að eiga við vatnsveitingar. Eg held eg hafi haft þessa náttúru eða tilhnegingu frá blautu barnsbeini. Eg held, að eg hafi verið fæddr með þessari tilhnegingu. Ekki uppástend eg það nú samt. Það er örðugt að aðgreina suma þá hæfilegleika og sumar þær tilhneigingar, sem maðr hefir fengið í sig fyrir sérstök atvik í uppvexti sínum, frá þeim, sem maðr hafði í sér þegar eftir fæðing sína. En nokkuð er það, að frá því fyrst, er eg man eftir mér, hefi eg fundið til sérstakrar tilhnegingar í þessa vatnsveitinga-átt. Eg hafði ákaflega snemma yndi af því að horfa á rennanda vatn. Mér fannst þá, að mig reglulega langa til að vinna að því að breyta ýmsum árfarvegum, hlaða fyrir þann og þann lækinn, og algjörlega breyta stefnu hans, sameina marga smálæki í einn, veita vatninu alveg burt úr þeim eða þeim stöðupolli, skapa ný stöðuvötn, byggja þar eða þar flóðgarð, búa til alveg nýja fossa, og margt fleira af þessu tagi. Og nokkuð er það, að eg kom oft alvotr og illa útlítandi heim eitthvað utan af

víðavangi frá slíkum vatnsveitingum, þegar eg var barn. Skömmu eftir að eg var fermdr fór eg í Reykjavíkr-skóla. Og á árunum, sem eg var í skóla, ferðaðist eg vanalega bæði vor og haust landveg milli Reykjavíkr og austrlandsins eftir endilöngu Skaftafellssýslu- og Rangárvalla-strandlendinu, þar sem fleiri vatnsföll renna til sjávar heldr en í öllum öðrum héruðum Íslands til samans, og þar sem vatnaríkið á Íslandi kemr fram í sínum algleymingi,— til þess ekki að segja í allri sinni dýrð. Vinr minn og skólabróðir séra Mattías Jokkumsson sagði á þeim árum oft við mig í hálfgjörðu spaugi: „Þú ert svo góðr í vötnum“. Það var ofr-lítið satt í þessu. Því fór reyndar mjög fjarri, að eg væri nokkur vatnahetja. Það var ekki laust við, að mér frá fyrst til síðast stœði stuggr af hroðalegustu jökulvötnunum í Skaftafellssýslu. En eg hafði fengizt meira við að svamla yfir þau og allan þennan mesta og stórfelldasta vatnsaga á landinu heldr en flestallir af skólabrœðrum mínum. Það komst meira og meira upp í vana fyrir mér að eiga við þessi vötn. Og í samanburði við aðra, sem ekki þurftu að ferðast yfir þetta mikla vatnsfalla-svæði, varð eg virkilega talsvert „góðr í vötnum“. Eg varð einu sinni svo frægr, að sjá á einni ferð minni úr skóla í Núpsvötnunum vestan til á Skeiðarársandi það, sem þjóðtrúin í Skaftafellssýslu kallaði og ef til vill kallar enn „vatna-anda“. Eg sá þar á förnum vegi einhverja óþekkta syndandi skepnu hossa sér í straumiðu hinnar mórauðu jökulmóðu, ýmist fyrir ofan eða fyrir neðan brotið, sem eg og samferðamenn mínir urðum að þræða. Slíka sjón má að sögn all-oft sjá í þeim jökulvötnum, þegar í þeim er „hlaup“, eins og það er kallað, eða þegar í þau fer bráðr hroða-vöxtr. Og þjóðtrúin hefir myndað all-mikið æfintýrasafn út af þessum óþekktu vatnaskepnum. Ein sögnin er t. a. m. sú, að stundum myndist allt í einu brot á hyldjúpum straumálum vatna þessara, og á slíkum brotum hafi svo einstöku sinnum heilar ferðamanna-lestir farið yfir um og sloppið heilar á hófi. En brot þessi sé nú í rauninni ekki annað en það, að vatna-andi hefir lagt sig þvert yfir álinn, og á hans baki hafi lestirnar farið yfir um. En það kvað vera betra að hafa hesta sína s[illegible] járnaða á slíkri glæfraferð, því bakið á þessum vatna-öndum kvað vera sleipt eins og hálasti ís, og verði þeim, sem vaða yfir vötnin á slíkum yfirnáttúrlegum brotum, fótabrestr, þá er þeim banvænn voðinn vís. Þessi kunningsskapr, sem eg fyrir „rás viðburðanna“ í minni eigin æfisögu komst í við jökulvötnin í Skaftafellssýslu, gjörði það að verkum, að vatnsveitinga-náttúran hjá mér dó að minnsta kosti ekki alveg út, þó að skólaganga mín sýndist ætla að beina lífi mínu í aðra átt en náttúrufar mitt samkvæmt áðr sögðu helzt virtizt benda til. Að sumu leyti styrktist þessi náttúra í vatnsveitinga-átt hjá mér við það, að

kynnast þessum hroðalegustu og hættulegustu vatnsföllum Íslands. Þau eru flest svo, að mannlegum krafti er víst alveg of-vaxið, að veita þeim burt úr hinum náttúrlegu farvegum þeirra. Jökulvötn á flugsandi getr helzt enginn átt neitt við. Þau eru eins og hugr manns, alveg óútreiknanleg. Þau eru nærri því eins og hinir yfirnáttúrlegu vatna-andar, sem þjóðtrúin segir eigi heima í þessum vötnum. Það myndast brot yfir þau hingað og þangað í dag, en á morgun eru brotin flutt á allt aðra staði eða jafnvel horfin með öllu. Maðr má þakka fyrir, ef maðr getr klöngrazt yfir þessa jökulvatnsála á einhverju slíku augnabliksbroti, og þá er eftir á eins og maðr hafi komizt yfir um á baki einhvers ósýnilegs vatnsanda. Og þegar maðr er búinn að reyna þetta, þá getr maðr ekki annað en tekið það sem eintómt spaug, ef einhver kunningi manns á eftir segir við mann eins og séra Mattías sagði við mig: „Þú ert svo góðr í vötnum“. — Og það er sannarlega gróði fyrir hvern þann, er hug hefir á vatnsveitingum, að sannfærast um það fyrir eigin raun, að það eru margir þeir vatnsálar til, sem hvorki hann né nokkur annar maðr getr neitt við átt.

Nú, eg varð ekki neinn vatnsveitingamaðr, — ekki í bókstaflegum skilningi. En forsjónin hagaði því samt svo, að sá lífsferill, sem eg komst inn á, eftir að eg lauk skólanámi mínu, gaf mér sérstakt tilefni, sérstaka hvöt, til þess að íhuga og jafnvel til þess dálítið í verkinu að fást við nokkuð, sem eg kalla andlegar vatnsveitingar. Eg hafði leiðzt burt frá því að eiga nokkuð við vatnsveitingar í bókstaflegum skilningi til þess nú eftir að fullorðins árin komu yfir mig að fara í fullri alvöru að hugsa um og eiga við hinar andlegu ár og hina andlegu læki, sem runnu og renna gegnum þjóðlíf míns eigin föðurlands. Því betr sem eg virti fyrir mér ástand hins íslenzka þjóðlífs og því betr sem eg lærði það að þekkja, því sannfærðari varð eg um það, að þar þurfti á miklum og stórkostlegum andlegum vatnsveitingum að halda, að þar voru andlegir stöðupollar, sem þurfti að veita burt, að til voru íslenzkir þjóðlífsstraumar, sem þurfti að þurrka upp, og að aftr voru aðrir straumar, augsýnilega með heilsusamlegu lífsins vatni í, sem þurfti að hleypa vexti í, svo miklum vexti, að þeir næði að flóa út yfir undirlendið og framleiða þar nýjan og aukinn andlegan gróðr. Og eg sá meira, eg sá, að það þurfti að hleypa nýjum straumum úr þjóðlífi annarra landa inn í þjóðlífið íslenzka, svo framarlega sem það ætti ekki að visna meir og meir upp og verða allt að því lifanda dautt. Mér fullnægði ekki fremr en svo mörgum þjóðlífsstefnan á Íslandi. Eg trúði ekki á íslenzku pólitíkina, ekki á pólitík hinna svo kölluðu þjóðernismanna, þjóðvinanna eins og þeir kölluðu sig sjálfir, og enn þá síðr á konungkjörnu pólitíkina. Svo fór eg

eins og fleiri hingað vestr um haf inn í þjóðlíf hinnar frjálsu Ameríku. Eg hugsaði hálft í hvoru þá, að eg myndi nú aldrei framar eiga neitt við vatnsveitingar meðal míns eigin þjóðflokks, bjóst ekki meira en svo við, að það ætti framar fyrir mér að liggja, að leita að vöðum yfir íslenzkar jökulsár eða að svamla yfir þær hálf-syndandi. Eg var að nafninu orðinn prestr nokkrum árum áðr en eg fór til Ameríku, svo ungr þá, að eg þurfti að sækja um konunglegt vígsluleyfi. En eg hálf-hræddist það, að verða prestr, og sérstaklega að verða prestr á Íslandi. Og svo átti eg nálega ekkert við það starf, heldr tók til að kenna unglingum bæði í latínuskólanum íslenzka, og annars staðar, allt þar til eg fór af landi burt. Í Bandaríkjum meðal Norðmanna stóð til að eg færi að vinna í prestlegri stöðu. En — eg ætla að áræða að segja það — forsjónin stýrði því svo, að það varð ekki, og eg skildi það atvik svo þá, að eg ætti aldrei við prestskap að eiga. Eg gat átt við andlegar vatnsveitingar þótt ekki yrði eg prestr. Að minnsta kosti gat eg hugsað um slíkar vatnsveitingar og kynnt mér hina andlegu strauma í hinu ameríkanska þjóðlífi. Eg vann að kennslu, ritstörfum og blaðstjórn. Tímarnir liðu. Íslendingar voru nú stórhópum saman að flytja sig til Vestrheims. Þessi Nýja Íslands nýlenda hér í skógunum og mýrunum við vestrströnd Winnipeg-vatns — langt burtu frá öllum menntaðra manna byggðum — var orðin til, og var þá að ganga í gegn um hörmungatíð síns frumbýlingsskapar. En að eg færi nú að vinna ofr-lítið að andlegum vatnsveitingum meðal minna eigin landa þarna norðr í óbyggðunum, hugsaði eg. Og svo var eg af leiðandi mönnum þeirra beðinn að koma í þessu skyni, og svo gat eg ekki annað en komið. Og svo var eg, þvert á móti því, sem eg hafði búizt við, orðinn íslenzkr prestr á ný. Út úr neyð minna eigin landa lenti eg aftr inn í íslenzkan prestskap. Eg vissi nú í raun og veru, að eg var ekki *góðr í vötnum*, mjög lítt hæfr til þess að fara að eiga við íslenzk vatnsföll eða íslenzkar vatnsveitingar, sérstaklega þær, sem beinast liggja fyrir þeim, sem kallaðr er til þess að vera prestr. En eg trúði því þá, að þetta væri vilji guðlegrar forsjónar, og eg trúi því enn, að svo hafi verið. Hin íslenzka vatnsveitinga-náttúra rak á eftir mér. Hún flutti mig inn í íslenzka þjóðlífið aftr, hvað mest, ef til vill, til þess að sannfæra mig um, hve lítið eg nú eiginlega dygði til þess að vinna að því, sem eg þó allt af í aðra röndina tel mér trú um að eg hafi einna helzt verið skapaðr til, gjöra mér það áþreifanlegt, að eg væri alls ekki *góðr í vötnum*, að eg væri helzt bráðónýtr vatnsveitingamaðr. Nú, en spursmálið er reyndar alls ekki um það, hvort eg dugi eða ekki. Spursmálið er ekki heldr um það, hvort þjóðlífinu íslenzka beggja megin Atlanzhafs sé þörf á andlegum vatnsveitingum. Það kemr líklega öllum Íslendingum, sem nokkuð hugsa, saman um. En spurs-

málið, sem mér helzt virðist nauðsynlegt að athuga fyrir oss, sem hér erum staddir fjarri fornum átthögum í nýjum heimi, er það, út á hvað vorar andlegu vatnsveitingar eigi helzt að ganga. Um það geta verið og eru vissulega talsvert deildar skoðanir.

Það eru til meðal vors fólks hér í landinu tvær alveg andstæðar skoðanir þessu máli viðvíkjandi. Það er til sú skoðun, sem heldr því fram, að Íslendingar eigi hér að geyma svo vandlega þjóðerni sitt, að þeir eigi svo að segja að að girða utan um sinn þjóðflokk hér með kínverskum múrvegg. Þeir eigi að svo miklu leyti sem unnt sé að útiloka sig frá áhrifum annarlegs þjóðernis. Þeir eigi að halda öllum sínum þjóðháttum svo óbreyttum, sem kringumstæður þeirra frekast leyfa. Þeir eigi helzt að taka sér bólfestu í nýlendum út af fyrir sig, sem sé lokaðar fyrir öllu annarra þjóða fólki. Þeir eigi jafnvel eigi að láta börnin sín læra annað mál en íslenzkuna, og því samhljóða skuli kennslan í alþýðuskólum slíkra íslenzkra byggðarlaga fara fram á íslenzku. Hugsunin er, að varðveita íslenzka þjóðernið sem allra bezt og láta það sitja fyrir öllu. Hin skoðanin, sem þessari er fjarstæðust, gengr út á það, að flýta því sem allra mest, að Íslendingar hér sleppi sínu þjóðerni og vaxi andlega og líkamlega hið allra bráðasta saman við hinn ensku-talanda lýð landsins, aðalþjóðbálkinn í landinu. Þeir, sem þessari skoðun fylgja eru svo bráðir á sér, að þeir vilja helzt, að hér sé hætt við allt sérstaklega íslenzkt félagslíf. Þeir ímynda sér, að allr slíkr félagsskapr sé ekki til annars en tefja fyrir því, að hinir hingað fluttu landar sínir verði það, sem þeir eiga að verða og hljóti fyr eða síðar að verða, reglulega amerikanskir menn. Gæti þessir menn ráðið, þá væri alls ekkert átt hér meðal Íslendinga við íslenzk ritstörf, ekkert íslenzkt blað eða tímarit væri hér gefið út, öll íslenzk nýlenduhugsun hyrfi þá óðar, menn hætti þá alveg við að brjótast í því að koma á íslenzkum söfnuðum í hinum ýmsu byggðarlögum, öll prédikan og kirkjuleg barna-uppfræðsla á íslenzku hætti, hið íslenzka kirkjufélag yrði óðar látið deyja. Hver einstakr holaði sér andlega niðr þar sem hann bæri að, léti berast hvert sem verkast vildi með þeim þjóðlífsstraumi, sem honum væri kastað inn í. Aðalatriðið væri, að verða sem allra fyrst úr sögunni sem Íslendingr. Hin fyrri skoðanin vill varna því, að nokkrir verulegir andlegir straumar renni úr ameríkanska þjóðlífinu inn í þjóðlíf Íslendinga. Hin síðari viðrkennir ekki, að Íslendingar eigi neitt það til í hinni andlegu eigu sinni, sem eiginlega sé nokkurs virði í samanburði við það, sem hér í landinu stendr þeim til boða, og hún virðist ekki trúa því, að neinn andlegr straumr, neinn minnsti lækr, geti frá íslenzku þjóðlífi streymt inn í hið andlega líf þessa lands, svo framtíð landsins geti haft nokkuð gott af. Hvortveggja skoðanin

er nú ótæk, stendr fyrir mér sem ákaflega stór vitleysa; hvorug þeirra getr, hversu mikið sem menn vildi það, náð fram að ganga, enda lít eg svo á, að færi almenningr að berjast í alvöru fyrir því, að önnur hvor þessara skoðana fengi framgang, þá drýgði hann með því þjóðernislega dauðasynd. Vér drýgðum þá synd, ef vér færum að berjast fyrir því, að þjóðflokkr vor hér yrði sem allra mest útilokaðr frá þeim andlegu straumum, sem eru virkilega lífsaflið, upplyftingar- og endrfæðingar-aflið í þjóðlífinu hér. Og vér drýgðum þá synd og, ef vér í einni svipan köstuðum frá oss öllum vorum andlega föður- og móður-arfi og köstuðum oss inn í þjóðlífið hér áðr en vér værum orðnir bærir að dæma um það, hverjir andlegir straumar eru í þessu sama þjóðlífi til lífs og hverjir til dauða. Eg skal segja yðr, hvað vakir fyrir mér, að því er snertir vort íslenzka þjóðernis-spursmál. Eg get sagt yðr það hiklaust,, sem hér eru staddir með mér á þessu kirkjuþingi, vegna þess að eg er hér um bil viss um, að alveg hið sama vakir fyrir flestum, ef ekki öllum, yðar. Það vakir það fyrir mér, að hinn íslenzki þjóðflokkr, sem hingað er kominn til Ameríku og framvegis mun koma hingað yfir um, hafi með því að koma hingað fengið af forsjóninni alveg sérstaka köllun, köllun til þess að vinna að tvöföldum andlegum vatnsveitingum, köllun til þess að leiða einhverja ofr-litla frjóvgandi strauma úr sínu eigin þjóðlífi heiman af Íslandi út yfir hinar grænu og grasi vöxnu grundir hér í landinu, og köllun til þess að veita einhverjum lífsstraumum héðan og heim út yfir þjóðlífið á Íslandi. Eg er ekki nihilisti, hvorki með tilliti til íslenzks þjóðernis, né heldr með tilliti til hins ameríkanska þjóðlífs. Og af því að eg er ekki nihilisti í hvorugum þessum skilningi, eins og eg ekki heldr vil vera það í neinum öðrum skilningi, þá trúi eg því, að þjóð vor eigi í eigu sinni ýms andleg gæði, sem er sjálfsögð skylda vor að geyma og ávaxta og gróðrsetja þar sem vér erum niðr komnir, og eins trúi eg því líka, að hið frjálsa þjóðlíf þessa lands hafi margt það við sig, sem ekki að eins oss hér getr verið og á að verða til blessunar, heldr líka getr orðið til blessunar þjóð vorri heima á Íslandi. Það væri sannarlega eitthvað meira en lítið ónáttúrlegt, ef annað eins land og Ísland ætti ekki að geta haft neitt verulegt gott af því, að eiga nýlendu í einhverju framfaramesta landi heimsins og fá einmitt fyrir tilveru þeirrar nýlendu inn yfir þjóðlíf sitt eitthvað dálítið af þeim andlegu vatnsstraumum, sem eru eign og einkenni þessa lands. Mér sýnist alveg óþarfi að sanna slíkt. Hafi landnám þeirrar þjóðar, sem oss er náskyldust, Norðmanna, í Ameríku, eins og eg veit ekki betr en allir viðrkenni, orðið til þess, fyrir áhrif þau, sem hið burtflutta brot af þjóðinni vestan um haf hafði á landa þeirra heima, að hrinda þjóðlífi Norvegs til stórra

muna áfram, þá væri undarlegt, ef landnám Íslendinga í þessu sama landi ætti ekki að geta haft og hlyti ekki að hafa eitthvað tilsvarandi áhrif á þjóðlífið heima á Íslandi. Hitt gæti í fljótu áliti virzt örðugra að sanna, að þessa lands þjóðlíf geti haft nokkuð gott í andlegu tilliti af því, að annar eins smáhópr og hinir hingað fluttu Íslendingar gjöri þetta land að sínu eigin, og sérstaklega örðugt fyrir þá að sanna þetta, sem eins og eg ganga út frá því sem sannleika, að í nútíðar-kynslóðinni íslenzku og nútíðar-þjóðlífinu á Íslandi sé svo mikið til af þeim andlega sjúkdómi, sem vér höfum leyft oss að kalla *nihilismus**). Síðan í fyrra eg leyfði mér að benda á þetta íslenzka þjóðarmein hafa þeir, sem mest eru snortnir af þessum sjúkdómi bæði heima á Íslandi og hér vestan hafs, allt ofan frá ritstjórn „Fjallkonunnar“ í Reykjavík og neðst niðr að „Heimskringlu“ í Winnipeg, risið upp á skottleggjunum og sagt svo sem svo: Ertu svo ósvífinn að kalla oss nihilista! Veiztu ekki, að með því að kalla oss nihilista, þá kallar þú alla íslenzku þjóðina nihilista? Því vér erum hinir sönnu fulltrúar þjóðarinnar. Vér erum þjóðin. — Og þegar nú búið er að slá þessu föstu, að eg hafi sagt, að öll þjóðin íslenzka væri nihilistar, þá get eg búizt við, að mönnum þyki ekki mikið vit í því af mér að fara nú að halda fram, fyrst og fremst því, að sá hópr af Íslendingum, sem hér í landi sezt að, geti fyrir sjálfan sig haft nokkuð gott af því í andlegu tilliti að standa andlega í sambandi við Ísland, og í öðru lagi því, að nokkrir andlegir lífsstraumar frá Íslandi geti gegn um landnemahópinn íslenzka hér runnið inn í eða út yfir hérlent þjóðlíf því til frjóvgunar og blessunar. Eg get búizt við, að spurt verði: Hvaða vit er í því, að þú sért að tala um andlegar vatnsveitingar úr þeirri átt, þar sem þú sjálfr segir, að svo mikill og voðalegr nihilismus sé ráðandi og ríkjandi, þar sem þér sjálfum virðist, að menn allt að því vera á leiðinni með að varpa sínu eigin þjóðlífi í reglulegt nirvana? Áðr en eg svara þessari spurning ætla eg að minna menn á, að þeir, sem verst hafa látið út af um-

---

*) Hinn heimsfrægi rússneski rithöfundr Leo Tolstoj segir í upphafi einnar bókar sinnar: „Í 45 ár af æfi minni var eg nihilisti, í hinni eiginlegu merking þess orðs, — ekki byltingagjarn socialisti, heldr maðr, sem trúði á ekki neitt“. Hér er alveg sama þýðing lögð í orðið nihilisti eins og eg hefi í það lagt í fyrirlestri mínum frá í fyrra um íslenzkan nihilismus. „Fjallkonunni“ dugir því ekki að bera mér á brýn, að eg viti ekki, hvað nihilismus sé í rússneskum skilningi. Og þar sem hún nefnir hina nýju dönsku bók „Indtryk fra Rusland“ efter dr. Brandes og gefr í skyn, að sú bók vitni á móti því, sem eg hefi sagt um rússneskan nihilismus, þá fæ eg ekki betr séð eftir að hafa lesið þá bók frá upphafi til enda en að „Fjallkonu“-ritstjórinn hafi að eins þar verið að slá um sig, þar sem ekkert er í þeirri bók til, er eigi fullkomlega geti samrímzt við mín fáorðu ummæli um nihilismus Rússlands. Það liggr næst að ætla, að ritstjóri „Fjallkonunnar“ hafi aldrei lesið þessa bók, en hafi slengt því út, að hún talaði á móti mér, í trausti þess að bókin myndi af sárfáum Íslendingum verða lesin og í von um að sinn ósanni sleggjudómr myndi standa án þess nokkur mótmælti honum.

kvörtun minni um íslenzkan nihilismus, trúa því alveg vafalaust sjálfir, að þetta þjóðarmein sé virkilega til, og það í ákaflega stórum stýl, meðal vors fólks, eru eins sannfærðir um það eins og eg er sannfærðr um það. „Fjallkonan“ hefir sjálf með sterkum orðum prédikað þann boðskap, að dyggðir og drengskapr væri nú einmitt á þessum síðustu tímum óðum að dvína á Íslandi, fyrir utan svo margt annað, sem hún hefir sagt að þar væri í sýnilegri aftrför. Svo að svo framarlega sem hún trúir sínum eigin orðum, þá liggr það opið fyrir, að hún trúir ekki einungis því, að til sé íslenzkr nihilismus, heldr og að hann sé voðalega mikill, svo mikill, að eftir hennar skoðan er þjóðin siðferðislega að tærast upp. Og hvað á maðr þá að hugsa um ritstjórn „Heimskringlu“, sem nú á þessu síðasta missiri, eftir að uppástand mitt um íslenzka nihilismusinn er orðið almenningi kunnugt, seilist heim til Reykjavíkr á Íslandi til Gests Pálssonar til þess að fá hann til að rita í blað sitt, — þann mann, sem búinn var að halda hvern fyrirlestrinn eftir annan um það, hve megn væri nihilismusinn í þjóðinni, búinn að staðfesta frá sínu sjónarmiði alveg hið sama og eg frá mínu sjónarmiði var að leitast við að leiða rök að í fyrirlestri mínum um þetta efni í fyrra? Og hvað ritar svo hr. Gestr í „Heimskringlu“? Hvað kaupir hin göfuga ritstjórn þess blaðs hann til að rita í sitt blað? Um nihilismusinn í þjóðinni. Hún kaupir vin minn Gest Pálsson, sjálfsagt einhvern ritfærasta manninn á Íslandi, til þess í sínu eigin blaði að sanna, að það sé miklu meiri nihilismus í íslenzku þjóðinni á yfirstandandi tíð, í alþýðunni íslenzku einmitt, heldr en eg hefði nokkurn tíma árætt að uppástanda. Menn lesi í þessu sambandi dókumentið frá hr. Gesti, sem „Heimskringla“ leggr fram fyrir almenning, um það, hvernig alþýða kom fram í prestakalli Hofsprestsins í Álftafirði, þegar verið var að koma honum frá. Svo hún launar mann, skáld og ritsnilling, þessi „Heimskringlu“-ritstjórn, til þess að sanna allt, sem eg hefi sagt um íslenzkan nihilismus, til þess að gjöra öllum hennar lesendum, sem eru með fullri rænu, það áþreifanlegt, að allar hennar umkvartanir um það, sem eg hefi sagt, og öll þau illyrði, sem hún hefir ausið út yfir mig í því sambandi, sé þvert á móti hennar eigin sannfæring og yfir höfuð ein hræðilega stór langa-vitleysa.

Og nú skal eg reyna að svara þeirri spurning, hvaða vit sé í því fyrir mig eða nokkurn annan mann að tala um andlegar vatnsveitingar heiman frá Íslandi og hingað yfir til vor, út yfir nýbyggðirnar íslenzku hér í landinu og með tímanum gegnum þær inn í þessa lands þjóðlíf. Fyrst og fremst er það nú hátíðlega viðrkennt af mér og þeim, sem líkt hugsa og eg, að þó að mikill nihilismus sé til í þjóðlífinu á Íslandi, þá eru enganveginn allar andlegar vatnsæðar þar uppþornaðar eða botnfrosnar. Eins

og til eru vitanlega á Íslandi uppsprettulindir með eins tæru vatni í eins og sjálfsagt nokkurs staðar á hnettinum, eins eru þar vissulega líka til andlegir vatnstraumar, sem bæði geta verið til svölunar og frjóvgunar, andlegir vatnsstraumar, sem fullkomlega eru þess verðir, að þeim sé veitt inn í þjóðlíf vort í þessu landi. Út af sýning minni af hinum íslenzka nihilismus, sem í rauninni allir viðrkenna, þegar farið er að tala við þá prívat, hefir mér verið borið á brýn, að eg sæi ekkert nýtilegt og gott, ekkert einasta lífsmark með minni eigin þjóð á Íslandi á þessum síðustu tímum. Þetta eru hrópleg ósannindi. Þó eg hafi minnt á þann sannleika, sem reyndar allir vita, að meginhlutinn af hinu mikla vatnsmagni landsins er samfrosta jökull, þá leiðir ekki af því, að eg hafi neitað því, að nokkurt íslaust vatn, nokkurt rennanda vatn væri lengr til í landinu. Þótt eg hafi kvartað yfir því opinberlega, sem allir hugsandi menn þjóðar vorrar virðast finna svo sárt til, þegar maðr talar við þá prívat, að hið andlega jökulríki sé svo hörmulega mikið í þjóðlífi Íslendinga, þá hefi eg aldrei sagt og aldrei hugsað, að allt Ísland væri andlega í klakabundnum dróma. Hefi eg ekki all-oft opinberlega getið þess, að Ísland ætti nú einmitt góð og upplyftandi skáld? Hefi eg ekki nokkrum sinnum síterað séra Mattías Jokkumsson, og minnt á það, hvílíkr sómi það er fyrir svo fátæka þjóð, að eiga önnur eins skáld? Hefi eg ekki líka nefnt Steingrím Thorsteinsson í svipuðu sambandi? Hefi eg ekki á prédikunarstólnum dregið fram andleg gullkorn jafnvel eftir Benedikt Gröndal? Hefi eg ekki opinberlega með þakklæti viðrkennt ýmislegt í verki séra Helga Hálfdanarsonar meðan enginn heima á Íslandi hafði neitt gott orð um það að segja opinberlega? Hefi eg þagað um það, að Ísland á einn séra Valdemar Briem, mann, sem gefið hefir vorri fátæku kirkju einhverja þá dýrðlegustu sálma, sem vor þjóð nokkurn tíma hefir framleitt? Og hver var það, sem hélt því á lofti opinberlega, að með nýju sálmábókinni íslenzku hafi íslenzka kirkjan eignazt einhverja þá göfugustu sálmabók, sem nokkur kristin kirkjudeild eigi nú í eigu sinni? Eg ritaði um sálmabók þessa ritdóm í þessa átt, lengri ritdóm en allt, sem allir menn á Íslandi rituðu um hana til samans. Samt af því, sem heima var ritað um bókina, var óvirlegt last' og enginn hafði neitt líkt því eins gott að segja um bókina eins og einmitt eg. Og svo er sagt að eg viðrkenni ekkert af því, sem gjört er á Íslandi, sagt, að eg sjái þar, ekkert annað en tóman jökul. Neiá það stendr nógu mikið svart , hvítu eftir mig til að sýna og sanna að eg er hér ranglátega og hraklega níddr. Eg viðrkenni, þekki og elska andlegar ófrosnar uppsprettulindir í íslenzka þjóðlífinu, og þeim lindum vil eg að veitt sé hingað inn í vort íslenzka félagslíf og gegnum það með tímanum eftir

því sem þjóðflokkr vor verðr hér innlendr inn í það þjóðlíf, sem hann auðvitað smásaman á að vaxa saman við. En sem sagt það er meira vatn til á Íslandi en það, sem ófrosið er. Svo er það í náttúruríkinu og svo er það í andlegu tilliti. Þegar eg er að hugsa um andlegar vatnsveitingar heiman af Íslandi hingað yfir um, þá er eg ekki að eins að hugsa um vatnsbólin þar, sem á yfirstandanda tíma liggja auð, opin og ófrosin. Eg er líka að hugsa um hið mikla andlega vatnsmagn þar, sem nú geimist klakabundið í þjóðlífinu og þar af leiðanda er ónotað og öllum gagnslaust, á líkan hátt og hið náttúrlega vatnsmegin, sem þar er haugað saman í hinum frosnu vatnsdyngjum, er kallaðar eru jöklar. Eg veit það vel, að hina náttúrlegu jökla Íslands bræðir enginn mannlegr kraftr. En það, sem eg í þessu sambandi kalla andlega jökla á Íslandi, það má vissulega bræða. Af hinum mörgu ónotuðu og uppstyrðnuðu andlegu fjársjóðum Íslands má vafalaust leysa klakaböndin. Á ekki Ísland heilmikla andlega fjársjóðu, sem ekkert annað land á í eigu sinni? Á ekki Ísland miklar og merkilegar bókmenntir frá miðöldinni, sinni eigin fornöld? Á ekki Ísland Eddurnar með hinum merkilegu goðasögnum úr hinu einkennilega átrúnaðarlífi allra norðr-Evrópuþjóðanna? Á ekki Ísland sínar eigin klassisku fornsögur, er sumar hverjar fyrir utan þann sögulega fróðleik, sem þær koma með, eru svo fullar af fegrsta skáldskap og sálarfræðislegum vísdómi, að þær má setja við hliðina á því, sem bezt er í bókmenntum flestra annarra þjóða? Og á ekki Ísland meiri þjóðsagna-auð frá síðari öldum heldr en nokkurt annað land í heiminum? Eg leyfi mér að leggja fjarska-mikla áherzlu á íslenzku þjóðsögurnar fyrir þá sök, að í þeim felast að ætlan minni alveg óþrjótandi skáldskapar- og heimsspekis-uppsprettur. Og það er ætlan mín, að í íslenzku þjóðsögunum liggi meira af andlegum fjársjóðum heldr en í öllu öðru til samans, sem eingöngu er skapað af íslenzku þjóðlífi. Eg ætla ekki að tína til fleira einmitt af þessu tagi. En og ætla nú að spyrja? Getr nokkur í alvöru litið svo á, að Íslendingar sé búnir að ávaxta þessar sínar þjóðernislegu eignir í andans ríki svo sem verða má? Liggja þær ekki öllu heldr á yfirstandandi tíð nálega með öllu ónotaðar og óávaxtaðar fyrir hið íslenzka nútíðarþjóðlíf? Meðan nálega engir Íslendingar eiga við hinar fornu bókmenntir vorar í öðrum tilgangi en þeim, að leita þar að fornum málmyndum eða til þess að skýra með þeim ýms *ytri* söguleg atriði, en varla neinum kemr til hugar að skyggnast inn í þann andans heim, er þar er inni byrgðr, draga fram þá margbreytilegu karaktera, er þar er lýst o. s. frv., þá getr maðr vissulega sagt, að þessar bókmenntir liggi enn fyrir vorri þjóð í klakabundnum dróma. Og meðan þjóðsögur vorar liggja alveg ónotaðar,

þá finnst mér maðr hafi rétt til að segja, að þær sé eins og vatnsmagnið á Íslandi, sem orðið er að ísdyngjum þar í jöklunum. Eg er að vona, að einhver kraftr verði í framtíðinni til þess að leysa klakaböndin af öllum slíkum þjóðernislegum eignum Íslendinga í andans ríki. Og þá er eg viss um, að það liggr opið fyrir öllum skynsömum mönnum, að hið andlega vatnaríki á Íslandi er vel vert þess, að smærri eða stœrri lœkjum sé þaðan veitt út yfir byggðarlögin íslenzku hérna megin hafs og gegn um þau, að svo miklu leyti sem ástœður leyfa, inn í menntunarlíf þessa lands.

Vér, sem hér erum saman komnir, játum oss að vera lúterska kristna menn. Og ef nokkur meining er í vorri kirkjulegu játning, þá göngum vér eflaust út frá því sem sjálfsögðu, að lúterskan sé hið sannasta og göfugasta og fullkomnasta kristindómsform, sem er til. Vér höfum að vísu, sumir af oss að minnsta kosti, marg-oft sagt það í hjartanlegri alvöru, að kirkjan á Íslandi, móðurkirkjan vor þar, sé í vandræða-ástandi; hún, skoðuð sem andlegt félag, nálgist það að vera eins og vatnið, sem ekki getr runnið fyrir því að það hefir frosið og orðið að ís. En vér trúum því, að vatnið sé í sjálfu sér eins gott bæði til svölunar og frjóvgunar fyrir því, þó að það fyrir náttúrlegar orsakir hafi frosið. Og eins trúum vér því, að vatnstegundin andlega, sem hin lúterska kirkja Íslands á í eigu sinni, sé í eðli sínu eins góð og hrein og holl fyrir því, þó að það vatn hafi að all-miklu leyti fyrir rás viðburðanna eða fyrir sakir þess andlega loftslags, er sú kirkja hefir lifað í, frosið og orðið að ís eða jökli. Þegar vér höfum verið að kvarta yfir vorri eigin móðurkirkju á Íslandi, þá höfum vér sannarlega ekki verið að kvarta yfir því, að sú kirkja ætti ekki hreinan og ómengaðan kristindóm í eigu sinni samkvæmt sinni eigin trúarjátning, heldr yfir því, að stefna menntalífsins og stjórnarfyrirkomulagið og fleira þar væri því til hindrunar, að kirkjunnar eigin menn framfylgdi sinni eigin trúarjátning. Með öðrum orðum: Vér höfum kvartað yfir því, að hinir leiðandi menn kirkjunnar hafi látið lífsstrauma kristindómsins í kirkju sinni frjósa, látið andlegan ís leggjast þar yfir vötnin, látið frjósa fyrir uppspretturnar í sjálfri biblíunni og látið einnig verða að ís svo margan andlega strauminn, sem frá þeim uppsprettum hafði áðr runnið út í þjóðlífið. Eða með enn þá öðrum orðum: Vér höfum kvartað yfir því, að það væri svo lítið kirkjulegt líf á Íslandi. Og það er nú alveg hið sama að segja um þetta eins og um íslenzka nihilismusinn yfir höfuð að tala: það það neitar varla einn einasti maðr á Íslandi því í alvöru, að þessi umkvörtun vor eigi við gildustu rök að styðjast. Og það, sem öllum kemr í rauninni saman um, er óþarfi að vera að reyna að sanna. Enda liggr það fyrir utan umtalsefni mitt nú að fara að koma með

sannanir fyrir því, að kirkjulífsástandið sé svona sjúkt þar heima. En það, sem eg vildi gjöra mönnum ljóst með því, sem eg núna seinast hefi tekið fram, er það, að það er eins ástæða fyrir oss Íslendinga hér í Ameríku til þess að vinna að útbreiðslu íslenzkrar lúterskrar kirkju í þessu landi, vinna að andlegum vatnsveitingum úr móðurkirkjunni þar hingað inn í kirkjulíf vort hér, fyrir því þótt að mörgu leyti sé þar ís á kirkjunnar vötnum, eða að lúterska kirkjan þar heima ekki líkt því komi fram með fullkomnu lífi. Þegar á annað borð ísinn leysir af vötnum íslenzku kirkjunnar, þá gengr maðr úr öllum skugga um það, að sú kirkja eigi hið tærasta vatn í eigu sinni. Því til sönnunar skal eg aftr minna á sálmabókina nýju íslenzku. Eg þori hiklaust að fullyrða, að engin ensku-talandi kirkjudeild, lútersk eða ólútersk, í öllu þessu mikla landi, Ameríku, á, þegar á allt er litið, eins góða, skáldlega og upplyftandi sálmabók í eigu sinni eins og vér eigum í þessari, sem móður kirkjan vor á Íslandi hefir gefið oss. Vér höfum séð sýnishorn af þeim sálmakveðskap, sem presbyteríanska kirkjan hér í Manitoba hefir að bjóða þeim löndum vorum, sem þangað hafa viljað halla sér. Sálmaheftin, sem sú kirkja hefir látið trúarboða sinn Jónas Jóhannsson gefa út í Winnipeg, eru talandi vitnisburðr um það, hvað Íslendingar fengi í þeirri grein, ef þeir hyrfi inn í þá kirkju, í staðinn fyrir það, sem vér nú eigum heiman að frá Íslandi í vorri sálmabók. Eg skoða slíkar sálmabókmenntir eins og óhreina forarkeldu, sem ódrekkanda sé úr, svo lengi sem maðr á þess kost, að drekka tært vatn úr annarri eins lind eins og íslenzka sálmabókin er. Eg skal minna á það, til þess að þetta, er nú var tekið fram, líti ekki út eins og tómt skrípadæmi, að all-miklum hluta sálma þeirra, er í heftum þessum standa, er snúið af ensku af menntuðum manni og skáldi á Íslandi, og þeir sálmar þá auðvitað af honum klæddir í viðunanda búning. En einnig í þeim búningi falla þeir sálmar alveg í gegn í samanburði við hina íslenzku sálmabók vora.*) Það er alveg óhætt að leggja stór-mikla áherzlu á sálma hverrar kirkju sem er, því það er ef til vill ekkert í bókmenntum hinna kristnu þjóða, sem getr haft eins mikla þýðing fyrir hið andlega líf almennings eins og sálmarnir, sem hann syngr á guðsþjónustum sínum. Með engin ljóð fer almenningr eins oft eins og sína kirkjulegu sálma. Það er ómögulegt annað en þeir, komnir inn í meðvitund og hjarta hinna einstöku kirkjulima, ráði að mjög miklu leyti hugsunarhætti almennings í andlegum efnum. Með sálmunum er sú kristindómstegund, sem þeir eru útgengnir frá og hafa í sér geymda, sungin inn í lífið. Hin lúterska kirkja er tiltölulega fá-

*) Þýðingarnar íslenzku af hinum ensku Good Templar-söngvum eru líka ágætt sýnishorn þessu máli til upplýsingar, þótt þær reyndar sé verri en frumsöngvarnir ensku.

menn hér í Vestrheimi í samanburði við aðrar ógöfugri kirkjudeildir, kirkjudeildir, sem samkvæmt trúarjátningum sínum hafa meira eða minna af óbiblíulegum ósannindum auðvitað við hliðina á mörgu sönnu og góðu og kristilegu. Og mér sýnist það vera meira en lítið göfugt ætlunarverk, sem vor íslenzki þjóðflokkr augsýnilega er kallaðr af forsjóninni til, er hann flytr inn í þetta land, að verða hér ein fylking í hinu lúterska kirkjuliði, sem bæði með tilliti til menntunar og kristindómsstefnu stendr öllum kristnum kirkjudeildum ofar og sannarlega á að bera ægishjálm yfir alla trúarflokka þessa lands. Bæði mér og öðrum líkt hugsandi mönnum er af mótstöðumönnum vorum einatt borið á brýn, að vér séum með sýningum vorum á íslenzku þjóðlífsgöllunum að svívirða föðurland vort og þjóð vora. En þessir sömu menn sjá sjálfir eiginlega ekkert nýtilegt í þjóðlífsarfi vorum. Þjóðin er allra-bezta þjóð, segja þeir, en eftir hugsan þeirra á hún þó engan nýtilegan hlut í eigu sinni, ekkert einasta þjóðernislegt atriði, sem hér í nýju landi sé ómaksins vert að varðveita eða berjast fyrir að nái að verða gróðrsett í jarðvegi þessa lands. Ef *það* er ekki að svívirða sína þjóð, að segja að hún eigi ekkert í andlegri eigu sinni, sem hér í landi sé nokkurs virði, að sem Íslendingar eigi vort fólk hér hið allra bráðasta að verða að engu, þá veit eg ekki, hvað það er að svívirða þjóð sína. Og eg get ekki hugsað mér neinn svartari íslenzkan nihilismus en þetta. Þegar vér nefnum kirkju vora á nafn og munum eftir því, að móðurkirkjan vor íslenzka er lútersk kirkja, þá ættum vér þó sannarlega að geta séð, að vér höfum sem Íslendingar ákaflega mikla missíón hér í landinu, þar sem hin lúterska kirkja landsins er einmitt svo tiltölulega fáliðuð. Með því að uppbyggja sína eigin kirkju hér ætti Íslendingar að geta gjört þjóðlífi því, sem þeir eru fluttir hér inn í, miklu meira gagn heldr en þeir gjöra með því að dreifa sér hér út um prerfurnar og gjöra þær með líkamlegri vinnu sinni að blómlegum hveitiökrum, og er þó þetta síðarnefnda gagn, sem þeir vinna landinu, sannarlega ekki lítilsvirði. En það yrði lítilsvirði og frá sjónarmiði íslenzks þjóðernis einskisvirði, svo framarlega sem sú andlega vinna, er forsjónin augsýnilega hefir kallað þá til með því, að láta þá vera fædda og uppalda í lútersku kirkjunni, yrði engin. Eg get ekki litið öðruvísi á, en að vér slepptum hér algjörlega öllum hinum íslenzka föður- og móður-arfi vorum, svo framarlega sem hin íslenzka lúterska kirkja vor yrði hér að engu. Því að þó að það samkvæmt áðr sögðu sé engan veginn allt í kirkjulega átt, er vér sem þjóðflokkr höfum oss til ágætis, þá er það alveg víst, eins og það líka er margviðrkennt af mönnum heima á Íslandi og hér, að dugi kirkjan vor íslenzka ekki til þess að halda hinum útflutta

þjóðflokki vorum saman í þessari heimsálfu, og koma honum til þess að ávaxta hér sína þjóðernislegu dýrgripi, þá er ekkert, allsendis ekkert, er til þess dugir. Gegnum íslenzka lúterska kirkju hér er það unnt, sem ella er ómögulegt, að fá fólk vort til þess að veita nokkru af því andlega vatnsmagni, sem Ísland á í eigu sinni, inn í þjóðlífið í þessu mikla landi. Fyrir tilveru íslenzkrar lúterskrar kirkju hér verðr oss og komandi kynslóðum fólks vors unnt að gjöra Íslendinga í andlegu tilliti gildandi, láta þá fá verulega andlega þýðing fyrir hérlent þjóðlíf.

Hvernig haldið þér standi eiginlega á þeim megna mótblástri, sem þetta vesalings lúterska kirkjufélag Íslendinga hér hefir orðið að sæta stöðugt frá byrjun tilveru sinnar, en þó allra mest nú á þessu síðasta ári, ekki aðeins frá fávizkunni og nihilismusnum hér vestra, heldr líka frá sumum mönnum heima á Íslandi, sem óneitanlega eru nokkuð meira en tómir nihilistar, hafa alveg víst trú á einhverju, eru að mörgu leyti gáfaðir og skynsamir menn? Vér, sem fólkið sjálft hefir falið á hendr að halda fyrir það uppi hinu þjóðernislega kirkjumerki Íslendinga, höfum eftir beztu sannfæring vorri aftr og aftr brýnt það fyrir öllum þeim, er til vor hafa heyrt, að þjóðlífs-ástand Íslands væri lamað, að hin andlegu lífsöfl þjóðarinnar væri ekki notuð sem skyldi, að þjóðin hefði grafið sum af sínum beztu pundum í jörðu, að kirkjan íslenzka léti sumar heilsusamlegustu vatnslindir þjóðarinnar í andans ríki frjósa og verða að ís. Allt af höfum vér gefið í skyn, í rauninni allt af gengið út frá því sem sjálfsögðu, að Íslendingar ætti miklar og göfugar andlegar eignir, og sérstaklega, að það væri mikið blessunarefni í því, að kirkja Íslands er lútersk kirkja. En vér höfum jafnframt tekið það fram með sterkum orðum, að það væri sorglegt mein, hvo illa þessi ísl. þjóðlífsöfl væri notuð, og að ættum vér ekki að verða hér hið bráðasta úr sögunni í Vestrheimi sem Íslendingar, þá yrðum vér að nota þessi íslenzku þjóðlífsöfl margfalt betr en heima er gjört, grafa hin þjóðernislegu pund vor, þessi, sem mest er í varið, úr jörðu, sýna í verkinu hér, að vér eigum eitthvað það heiman að frá Íslandi, sem fullkomlega getr orðið gjaldgeng vara í þessu landi. Það sagði einn af vorum vitrustu og gæfustu mönnum, hr. Friðjón Friðriksson, einhverntíma í haust eða vetr, þegar „Heimskringla“ var algjörlega byrjuð á því, að níða þá menn, sem helzt hafa haft forustu hinna andlegu mála vorra á hendi, kirkjuþingsmennina og prestana, brigzla þeim um harðstjórnarnáttúru og fleira í þá áttina, að það blað sigldi undir fölsku flaggi, létist vera málefni kirkjufélagsins hlynnt, en sýndi með allri framkomu sinni, að því væri einmitt nauða-illa við það málefni. Blaðið mótmælti þessari sakargift í orði, en í verki hefir það jafnt og þétt síðan verið að færa rök að því, að hr. Friðjón Friðriksson hafi

haft rétt að mæla. Hvers vegna skyldi líka blaðinu vera svo annt um að gjöra mig og aðra, er í svipaðri stöðu standa í kirkjufélagi þessu, hataða og fyrirlitlega í augum almennings, ef það ekki væri fyrir þá sök, að því er svo nauðailla við málefnið, sem vér höfum verið kallaðir til að vinna hér að. Því blaðið veit þó mjög vel, að vér höfum ekki troðið oss upp á almenning hér, heldr er það fólkið, sem beðið hefir um vora ófullkomnu þjónustu. Og að því er sjálfan mig snertir veit líka blaðið mjög vel, að vilji fólk vort verða laust við mig, þá þarf það alls ekki mikið fyrir því að hafa að fá mig burt. Svo þessar persónulegu skammir þess blaðs um oss get eg ekki tekið öðruvísi, hversu mikið sem vissulega má út á oss setja, en sem greinilegasta merki upp á óvild þeirra manna, er því blaði stýra, til málefnis þess, sem hið íslenzka kirkjufélag hefir meðferðis. Af hvaða rótum illyrða-austrinn, sem „Fjallkonan“ hefir látið út yfir oss og kirkjufélag vort ganga, er sprottinn, býst eg varla við að neinum þeim dyljist, sem því vantrúarinnar málgagni er nokkuð kunnugr. Og svo skal eg nefna einn mann heima á Íslandi, sem nú í seinni tíð hefir fundið ástæðu til þess út af hinni andlegu vatnsveitingahugsan minni að halda beinlínis móti mér fyrirlestr í stúdentafélaginu í Reykjavík. Það er hinn ungi pólitíski maðr Páll Briem. Hann játar þar hreinskilnislega, hvað hann hræðist í minni vatnsveitinga-hugmynd. Hann líkir mér við gamla Guðbrand biskup Þorláksson, sem eiginlega verklega gróðrsetti Lúterdóminn í þjóðkirkju Íslands. Eg tek mér náttúrlega til æru. Væri eg nokkuð líkt því eins duglegr við andlegar vatnsveitingar eins og sá maðr var, þá gæti eg í fullri alvöru sagt, að eg væri g ó ð r í v ö t n u m. Hver Íslendingr, sem gæti verið það fyrir þennan tíma, sem sá maðr var fyrir sinn, hann þyrfti sannarlega ekki að skammast sín. Vitaskuld misskilr Páll Briem Guðbrand biskup alveg og þá öld, er hann var uppi á, þar sem hann ætlar volæðis-ástandið á Íslandi eftir hans dag eiga rót sína að rekja til þess kristindóms-lífs, er með honum kviknaði í landinu. Slíkr dómr ber þess órækan vott, að herra Páll hefir ýmugust á þeim andlegu straumum, er kristindóminum fylgja. Hann er lafhræddr um, að ef kristindómrinn verðr hinn ráðandi lífsstraumr hjá þjóðinni, þá komi dimm ófrelsis- og eymdaröld yfir Ísland. Það gengr að honum sami sjúkdómrinn og báðum blöðunum, sem eg nefndi, þeim „Heimskringlu“ og „Fjallkonunni“, — eins konar tegund af *hydrofobia*. Þér vitið margir, ef ekki allir yðar, hvaða sjúkdómr það er, sem vanalega er kallaðr með þessu nafni. *Hydrofobia* er grískt orð og þýðir vatnshræðsla. Það er óskiljanlegr, en hræðilegr sjúkdómr, sem hundar stundum fá, helzt í sjóðheitu veðri um mitt sumar. Þeir verða óðir og hræðast vatn meira en heitan eldinn. Og í þessu

óða ástandi bíta þeir hvern, sem þeir ná í, og slíkt bit hefir lengst af verið talið sjálfsagðr bani. Það er náttúrlega ekki þessi vanalega tegund af *hydrofobia*, sem gengr að þeim Páli Briem, „Fjallkonunni“ og „Heimskringlu“. Það er andleg tegund af *hydrofobia*, sem að þeim og öllum þeirra líkum gengr. Þau hræðast það, þessi andlegu systkin, þegar þau heyra bent á lífsvatn kristindómsins og þetta orð endrtekið úr spádómsbók Esajasar (55,1): „Gangið til vatnsins“. Þau hræðast vatnsbrunna kristindómsins, ef þeir eru opnaðir, en einkum og sér í lagi hræðast þau þá, ef menn fara að sýna sig líklega til þess að veita úr þeim stœrri eða smærri straumum út yfir eða inn í þjóðlífið. Og ef einhver áræðir að halda því fram, að þjóðarheildin eigi að vinna að slíkum vatnsveitingum, þá ætla þau andlega að ganga af göflunum, heimta, að brunnrinn sé byrgðr, og sé það ekki gjört, þá hleypr í þau einskonar œði, og þegar svo er komið, þá getr maðr búizt við, að þau bíti hvern, sem er á öðru máli. Hún er slæm þessi andlega *hydrofobia*. Það vantar nýjan Pasteur til að lækna þann sjúkdóm. Það er ekki þeirra meðfœri, sem vita með sjálfum sér, að þeir eru ónýtir í vötnum. Eg get ekkert sagt þeim sjúkdómi viðvíkjanda nema að minna á þetta postullega orð (Filipp. 3,2): „Varið yðr á hundunum!“ Og svo get eg þar við bœtt ofrlítilli athugasemd út af viðkynning minni við jökulvötnin á söndu

í Skaftafellssýslu. Þegar þú sérð önnur eins skrímsl eins og „Hkr.“ vera að hossa sér í hinum óhreinustu vatnsálum síns eigin þjóðlífs, þá eigðu helzt ekkert við þá ála. Farðu ekki yfir þá nema þú sért neyddr til. Brotin yfir þá eru tálbrot. Hveljungrinn á baki þeirra „vatna-anda“, er þau brot mynda, er háll eins og ís, og það er alveg óvíst, að þú sért svo vel skaflajárnaðr, að þér dugi á þeim ís. Og það er bezt, að hugsa ekkert um vatnsveitingar úr þeim vötnum. Það er hætt við, að það verk verði til ónýtis. Bezt að bíða þangað til þeir þjóðlífsstraumar þorna upp af sjálfum sér. Þeir hætta, þegar jökullinn er bráðnaðr. Og hinn andlegi jökull á að geta bráðnað í sólarhita kristindómsins.

Á milli Reyðarfjarðar og Fljótsdalshéraðs á austrlandi er einkennilegr dalr, sem eg í fyrsta sinni á æfi minni ferðaðist um síðastliðið haust. Hann heitir Fagridalr. Það er langr, nærri því þráðbeinn dalr, nærri því alveg flatr eða hallalaus frá enda til enda, þegar maðr að eins er kominn upp á klifbrekku þá, sem er í dalmynninu til beggja enda dalsins. Verði einhvern tíma lögð járnbraut milli Héraðs og einhverrar fjarðasveitarinnar þar á austrströnd landsins, þá sýnist dalr þessi vera sjálfkjörinn fyrir slíkan þjóðveg. Dalbotninn er svo hallalítill, að það er nærri því eins og það vatn, er þar safnast saman, viti ekki, hvert það á að renna, hvort það á að áræða að halda upp til Héraðs eða niðr til Reyðarfjarðar.

Á einum stað eitthvað nálægt miðjum dalnum koma tveir lækir niðr, hvor eftir sinni fjallshlíðinni, er að dalnum liggr, hvor beint á móti öðrum, og mœtast í ofr-lítilli tjörn þar á hinu örmjóa undirlendi dalbotnsins. Hið sameinaða vatn lækja þessara myndar hina litlu tjörn, en svo hefir tjörnin tvær afrásir, dálítinn læk, sem rennr til Héraðs, og annan álíka stóran, sem fellr til Reyðarfjarðar. Eg minnist þess ekki, að hafa nokkurn tíma séð annað eins vatnsrennsl. Eg starði á þetta samrennsl lækjanna og svo burtrennsl hinna nýju lækja úr hinni einkennilegu tjörn eins og nærri því eitthvert furðuverk í náttúrunni. Og mér þótti það svo merkilegt, að eg held eg geti aldrei gleymt því. Og núna að minnsta kosti blasir þessi sjón svo undr skýrt við mér. Eg vil svo lengi sem eg lifi hér í Ameríku vera staddr á miðjum Fagradal. Og eg vil, að allr út flutti íslenzki þjóðflokkrinn sé staddr þar líka. Og eg vil, að vér tökum oss allir stöðu á blettinum, þar sem hinir tveir lækir, hvor úr sinni fjallshlíðinni, mœtast þar í dalnum. Það er að segja: eg vil, að vér látum til vor streyma andlega lífsstrauma bæði úr þjóðlífi Íslands og eins úr þessa lands þjóðlífi. Og eg vil, að þessir tveir straumar, hvor úr sinni áttinni, sameinist, renni saman í eitt dálítið hreint og tært og skemmtilegt stöðuvatn. Og svo veit eg þá, að það stöðuvatn, af því að það er þar sem það er, á miðjum Fagradal, fær af sjálfu sér tvær afrásir, andlegan lífsstraum, sem frá oss flýtr heim til Íslands, og annan svipaðan, sem frá oss flýtr inn í hið ameríkanska þjóðlíf. Og þó að eg sé ekki góðr í vötnum, játi mig í fullri alvöru ónýtan vatnsveitingamann, sé hjartanlega fús til þess, að hætta, ekki að hugsa um íslenzkar vatnsveitingar, heldr hætta við allar slíkar vatnsveitingar í verkinu, þá er eg þess fulltrúa, að eg hefi hér dregið upp rétta mynd af því horfi, sem guðleg forsjón hefir ætlazt til að félagslíf Íslendinga hér vestan hafs væri í. Eg er viss um, að þessi mynd er rétt. En eg er líka viss um það, að það er komið undir lífi hins íslenzka lúterska kirkjufélags vors, að þessar tvöföldu andlegu vatnsveitingar heppnist þjóðflokki vorum í þessu landi.

jóðlífi Íslands og
ds þjóðlífi. Og
tveir straumar,
tinni, sameinist,
dálítið hreint og
gt stöðuvatn. Og
það stöðuvatn,
þar sem það er,
, fær af sjálfu
dlegan lífsstraum,
eim til Íslands,
n, sem frá oss
nerikanska þjóð-
sé ekki góðr í
fullri alvöru ó-
mann, sé hjartan-
að hætta, ekki
zkar vatnsveiting-
við allar slíkar
rkinu, þá er eg
g hefi hér dregið
f því horfi, sem
r ætlazt til að
hér vestan hafs
s um, að þessi
eg er líka viss
er komið undir
úterska kirkjufé-
ar tvöföldu and-
heppnist þjóð-
ssu landi.